

“ENEIDA” ȘI SIMBOLISTICA ZODIACALĂ

Adrian Cotora

Tulburările politice ale sfârșitului de secol I î. Hr au accentuat o anumită tendință eschatologică a imaginarului colectiv roman, inspirată de doctrinele apocaliptice micro-orientale¹. Pe acest fond, astrologia, știința “chaldeenilor”, cunoaște o largă răspândire, fapt dovedit de mulțimea decretelor de expulzare a “matematicienilor”, care nu au avut alt rol decât de a le face mai populară disciplina profesată².

Opera lui Vergilius este înțesată cu simboluri pitagoreice și astrologice³; în privința *Eneidei* s-au avansat unele teorii care interpretează parcursul eroului vergilian ca fiind structurat pe modelul roții zodiacului.

Cunoaștem două tentative exegetice, studiile lui Joël Thomas⁴ și Godfroid de Callatay⁵, care abordează această temă. Ambii autori asociază fiecare carte a *Eneidei* unui semn zodiacal, găsind elemente suficiente pentru a-și confirma ipoteza de lucru inițială, care pornește de la un punct pivot pe care se sprijină toată construcția. Joël Thomas găsește acest punct în identitatea dintre zodia Balanței, Roma și Augustus însuși, al cărui semn natal se pare că era chiar Balanța. Cartea a XII-a, cu finalul său ce cuprinde uciderea lui Turnus, prin care se dă cale liberă instinctului creator troian, condiție de posibilitate a fondării Romei, e pusă în legătură cu Balanța. De aici, restul asocierilor urmează firesc:

Cartea I : Scorpion

Cartea a II-a : Săgetător

Cartea a III-a: Capricorn

Cartea a IV-a: Vărsător

Cartea a V-a: Pești

Cartea a VI-a: Berbec

Cartea a VII-a: Taur

Cartea a VIII-a: Gemeni

Cartea a IX-a: Rac

Cartea a X-a: Leu

Cartea a XI-a: Fecioară

Etape următoare constă în urmărirea elementelor care să confirme validitatea asocierilor în fiecare dintre cărțile *Eneidei*: în cartea I, Enea ajunge la Carthagina, asociată în geo-astrologie Scorpionului; cartea a IV, a Vărsătorului, conține mai multe mențiuni asupra originii feniciene a Didonei, în contextul solidarității astrologice dintre Fenicia și semnul Vărsătorului, conform unei informații transmise de Manilius; Cartea a IX-a, relaționată cu zodia Racului, surprinde o serie de caracteristici selenare (Racul fiind domiciliul Lunii) etc. Se reușește astfel o justificare a tabelului corespondențelor

Godfroid de Callatay se raportează la un alt punct pivot: faimosul fragment din cartea a VI-a, v. 893-896, în care sunt menționate cele două porți ale Somnului:

Sunt geminae Somni portae, quarum altera fertur

Cornea, qua veris facilis datur exitus umbris;

Altera candenti perfecta nitens elephanto,

¹ H. Jeanmaire, *La Sibylle et le retour de l'age d'or*, Paris, 1939.

² cf. Bouche-Leclercq, *Istoria divinației în antichitate*, Symposium, 1999.

³ Edwin L. Brown, *Numeri Vergiliani. Studies in Eclogues and Georgics*, Latomus, vol. LXIII, Bruxelles, 1963.

⁴ Joël Thomas, *Les Structures de l'imaginaire de l'Eneide*, Paris, 1988, pp. 332-354.

⁵ Godfroid de Callatay, *Le zodiaque de l'Eneide*, în “Latomus” 52, fasc2, 1993.

*Sed falsa ad caelum mittunt insomnia Manes.*⁶

De inspirație homerică, versurile acestea au primit o turnură interesantă în tradiția interpretativă. Astfel, Macrobius, în comentariul său la *Somnium Scipionis* al lui Cicero⁷, face o asociere între cele două porți ale Somnului și zodiile Racului și Capricornului. Aceste două zodii reprezintă punctele de intersecție dintre cercul zodiacului și cercul Căii Lactee, adică punctele prin care se poate realiza comunicarea cu transcendența. Sufletul, care are o origine supramundă, suportă un parcurs *kata-ana-basis*: pătrunde în lume prin zodia Racului și apoi coboară pe Pământ, trecând prin cele șapte sfere planetare, fiecare dintre acestea dându-i o tunică, o proprietate specifică. Sufletul îmbrăcat acum cu un trup, având de aici înainte o serie de însușiri psihice și un destin, se găsește în fața sarcinii de a se reîntoarce la locul de proveniență. Astfel, coborârea trebuie urmată de o ascensiune care coincide cu purificarea sufletului, cu dezbrăcarea de însușirile supraimpuse. Ieșirea din lume se face prin zodia Capricornului. În ordine intertextuală, interpretarea lui Macrobius e legată de tratatul porphyrian *De antro nympharum*⁸ și, prin intermediul acestuia, de teoria lui Numenius din Apamea asupra trecerii sufletului prin sfere⁹.

Cartea a VI-a, în care Enea coboară în infern pentru a-și vedea tatăl, este asociată cu Zodia Capricornului. Celelalte cărți sunt dispuse în ordinea știută:

Cartea I : Leu

Cartea a II-a : Fecioară

Cartea a III-a: Balanță

Cartea a IV-a: Scorpion

Cartea a V-a: Sagetător

Cartea a VII-a: Vărsător

Cartea a VIII-a: Pești

Cartea a IX-a: Berbec

Cartea a X-a: Taur

Cartea a XI-a: Gemeni

Cartea a XII-a: Rac

Asemenea lui Thomas, Callatay va găsi apoi ceea ce caută, adică potriviri perfecte între cărțile Eneidei și zodiile specificate.

Credem că metoda abordată de cei doi cercetători e greșită. Soluția nu constă în a identifica, în textele supuse analizei, confirmarea unor teorii tentaculare ce se agață într-un punct de obiectul vizat, pentru ca apoi să se muleze în întregime pe acesta, ci în pătrunderea spiritului a ceea ce e de interpretat. Orice trimite spre orice dacă nu facem distincția dintre uz și interpretare. Problema unor asemenea constructe se găsește în aspectul lor fragmentar, în lipsa de consecvență a abordării semnificației unei zodii. Astfel, Thomas asociază Fecioarei cartea a XI-a, pe baza recurenței epitetului *virgo* și apropie cartea a X-a de Leu, în virtutea faptului că aici “la tragédie guerriere atteint son apex”. Absența unui criteriu unic deschide înspre o infinitate de variante interpretative, în funcție de ceea ce vrem să subliniem pe moment. Un posibil filtru hermeneutic util pentru identificarea justei asocieri dintre carte și semnele zodiacale l-ar putea constitui referirea la zodii ca domiciliu planetare, iar acolo unde avem mai

⁶ “Sunt două porți ale Somnului: una din ele-i deschisă –/ Numai din corn întocmită – spre visele adevărate;/ Cealaltă, strălucitoare, din fildeșul dalb rostuită./ Manii spre ceruri îi lasă, și dă mincinoasele vise.” (trad. Dan Slușanschi)

⁷ Macrobe, *Commentaire au Songe de Scipion*, Livre I, tr. Mireille Armisen-Marchetti, Les Belles Lettres, Paris, 2001.

⁸ Porphyrius, *De antro nympharum*, Ed. Ambrosio Firmin Didot, Paris, 1858.

⁹ Numenius, *Fragments*, Texte établi et traduit par Edouard des Places, Les Belles Lettres, Paris, 1973, fragmentul 12 :” [...] intelectul este trimis în jos prin intermediul sferelor [...]”. Pentru o opinie diferită, cf. I. P. Culiianu, *Experiențe ale extazului*, tr. ro., Nemira, București, 1998, cap. VII (Ordinea și dezordinea sferelor).

multe domiciliu pentru aceeași planetă să apelăm la distincția polarității de gen (semne feminine și masculine). Știind astfel că Berbecul ține de Marte în aspectul său masculin, Capricornul de Saturn în aspectul feminin etc., se produce o esențializare a informației și putem să tratăm global o carte a *Eneidei* fără să numărăm, de exemplu, ocurențele unui cuvânt și să conchidem de aici rolul central deținut de acesta. Nu intenționăm aici să oferim un nou tabel de corespondențe care să dea seama mai bine de potrivirea carte – zodie. Nici nu credem că o astfel de intenție e hermeneutic economică. Există însă tangențe cu simbolistica zodiacală ce merită evidențiate. Trecerea de la o zodie la alta marchează cosmizarea unei ființe sau a unui proces. Omul cosmic este cel ce și-a trezit în sine toate cele douăsprezece zodii, ieșind din specificitatea limitatoare a uneia sau a alteia. Atunci, putem spune că drumul lui Enea de la părăsirea Troiei arzânde până la victoria asupra lui Turnus suportă valența unei împliniri cosmice și deci a unei realizări zodiacale.